

7th International Symposium on
Academic Studies in Educational and
Social Sciences

7th International Symposium on
Academic Studies in Educational and Social Sciences
November 15-17, 2019, Ankara, Turkey
(Social Sciences)

VII. Uluslararası
Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Akademik Çalışmalar Sempozyumu
15-17 Kasım 2019, Ankara, Türkiye
(Sosyal Bilimler)

**PROCEEDING
BOOK**

Editors
Prof. Dr. Zafer Gölen
Prof. Dr. Yıldırım Atayeter

7th International Symposium on Academic Studies in Educational and
Social

Sciences December 15-17, 2019, Ankara, Türkiye

PROCEEDING BOOK

(SOCIAL SCIENCES)

VII. Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Akademik Çalışmalar

Sempozyumu 15-17 Kasım 2019, Ankara, Türkiye

TAM METİN BİLDİRİ KİTABI

(SOSYAL BİLİMLER)

7th International Symposium on Academic Studies in Educational and
Social

Sciences December 15-17, 2019, Ankara, Türkiye

PROCEEDING BOOK

(SOCIAL SCIENCES)

VII. Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Akademik Çalışmalar

Sempozyumu 15-17 Kasım 2019, Ankara, Türkiye

TAM METİN BİLDİRİ KİTABI

(SOSYAL BİLİMLER)

ISBN: 978-605-7736-39-0

Publishing Director / Yayın Yönetmeni: Muhammet Özcan

Editors / Editörler: Prof. Dr. Yıldırım ATAYETER & Prof. Dr.
Zafer GÖLEN

Cover Design / Kapak Tasarımı: Emre Uysal

ASOS YAYINEVİ

1st Edition / 1.baskı: December/Aralık 2019

Address / Adres: Çaydaçıra Mah. Hacı Ömer Bilginoğlu Cad. No:
67/2-4/MERKEZ/ELAZIĞ

Mail: asos@asosyayinlari.com

Web: www.asosyayinlari.com

Instagram: <https://www.instagram.com/asosyayinevi/>

Facebook: <https://www.facebook.com/asosyayinevi/>

Twitter: <https://twitter.com/Asosyayinevi>

YENİ DİNİ HAREKETLER VE KURTULUŞ ÖĞRETİSİ*

New Religious Movements And Salvation Teaching

İsmet EŞEMLİ

(Dr. Öğr. Üyesi); Pamukkale Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve
Din Bilimleri Bölümü Din Bilimleri Anabilim Dalı(Dinler Tarihi),
Denizli-Türkiye, iesmeli@pau.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-4551-0309>

Öz: Yeni dini hareketler farklı şekillerde ve çeşitli gerekçelerle ortaya çıkan ağırlıklı olarak dinsel kökenli akımlar olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda yeni dini hareketler genellikle bir din görünümüne sahip oluşumlardır. Yeni dini hareketlerin birçoğunun ortaya çıkışında ağırlıklı olarak var olana karşı olma, dini ya dini olmayan otoritenin baskısından ve etkisinden uzak olma ve kurtulma isteği yer almaktadır. Bu hareketlerin ortaya çıkış temelinde sadece dini sebepler yer almayabilir. Sosyal, ekonomik, felsefi ve insani faktörlerin de etkisi yadsınamaz. Bazen de ilk çıkış gerekçesinden uzaklaşarak farklı bir yapıya bürünen yeni dini hareketlerde mevcuttur. Yeni dini hareketler ilk ortaya çıktığı zaman her ne kadar var olan yapıya/otoriteye karşı olsalar da ilerleyen süreçte kendileri de yeni bir sistem/otorite oluşturarak üyeleri üzerinde ya gönüllülük üzere ya da icbar ile bir yaptırım gücüne sahip olmaktadır. Böylece öğretileri ile otoriteleri arasında sıkı bir bağ oluşmaktadır.

Yeni dini hareketler, üye kazanmak için farklı yöntemlere başvurmaktadır. Bu yöntemler söz konusu yeni dini harekete göre değişiklik gösterdiği gibi aynı yeni dini harekette de kişiden kişiye, toplumdan topluma ve cinsiyete göre değişiklik arz edebilmektedir.

Beslendiği dini geleneğin, toplumsal yapının ve döneminde geçerli anlayışların etkili olduğu yeni dini hareketlerin hemen her alana dair temel öğretileri bulunmaktadır. Öncelikle, üyeleri için garanti ettikleri öğreti üyelerinin hem bu dünyada hem de öbür dünyada (bazı yeni dini hareketler sadece dünyayı dikkate almaktadırlar) kurtuluşa/huzura/mutluluğa kavuşacak olmalarıdır. Yeni dini hareketler, öğretilerini benimseyen ve takip eden üyelerinin ayrıcalıklı olduklarını ve en doğruya kendilerinin sahip olduklarını ön planda tutarlar. Bu çalışmamızda, yeni dini hareketlerin genel özellikleri ve bazı temel öğretileri hakkında genel bir bilgi verdikten sonra bazı yeni dini hareketlerin kurtuluş öğretisini ilgili örneklerle açıklamaya çalışacağız.

* Bu çalışma, Pamukkale Üniversitesi BAP birimi tarafından 2019KKP121 numaralı proje ile desteklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yeni Dini Hareketler, Kurtuluş, Din, Kurtarıcı Motifleri.

Abstract: New Religious Movements can be defined as movements of predominantly religious origin that arise in different ways and due to various reasons. In this context, NRMs are generally formations with a religious appearance. In the emergence of many NRMs there is a desire to be predominantly opposed to the existing, to be free from the pressure and influence of religious or non-religious authority and to escape. The emergence of these movements may not be based solely on religious reasons. The influence of social, economic, philosophical and human factors is undeniable. Sometimes it is present in NRMs that take a different structure by moving away from the reasons for the first exit. Although NRMs are against the existing structure / authority when they first emerged, they themselves have a new system/authority and they have the power of sanctioning their members either voluntarily or by enforcement. Thus, there is a close connection between his teachings and his authorities.

NRMs use different methods to recruit members. These methods vary according to the NRM related, and may also vary in the same NRM by person, person, society and gender.

NRMs, in which the religious tradition, social structure and current understanding are effective, have basic teachings in almost every field. First of all, the doctrine they guarantee for their members is that they will attain salvation/peace/ happiness both in this world and in the afterlife (some NRMs only take into account the world). The NRMs prioritize that the members who adopt and follow their teachings are privileged and have the right to own them. In this study, after giving a general information about the general characteristics and some basic doctrines of the NRMs, we will try to explain the doctrine of salvation of some NRMs with related examples.

Keywords: New Religious Movements, Salvation, Religion, Savior Motifs

GİRİŞ

Yeni dini hareketler, oldukça yeni sayılabilecek bir kavramdır. Bu nedenle uzmanlar konu üzerinde farklı yaklaşımlarla durmaktadırlar. Herkes tarafından kabul görmüş bir tanımın olmadığı gibi bu tür hareketlerin sınırları ve “*neliği*” üzerinde de tam bir açıklık, uzlaşma yoktur. (Kirman, 2018, s. 13). Bu nedenle bu çalışmamızda öncelikle yeni dini hareketlerin tanımı ve “*neliği*” üzerinde duracağız. Sonra bunların bazılarının müntesiplerine salık verdikleri kurtuluş reçetesi ile ilgili bilgilere yer vereceğiz.

a. Tanımı ve Neliği

Yeni dini hareketlerin farklı şekillerde tanımlanması mümkündür. Yeni dini hareketlerin doğasının çok yönlü ve oldukça karmaşık olmasından dolayı tanımlanmasının da kolay olmadığı açıktır. Bu konuyla ilgilenen araştırmacılar, yeni dini hareketleri tanımlama girişimlerinde bulunurlarken ya kendi ilgi alanlarından ya da bu tür hareketlerin toplumda veya insanda oluşturduğu neticeye göre tanımlamayı tercih etmişlerdir. Mesela, sosyolog olan bir bilim adamı yeni dini hareketleri sosyal örgütler bağlamında ele almayı tercih etmiştir. Teolog olan araştırmacılar ise yeni dini hareketleri, zararlı dini akımlar, tarikatlar, yeni dindarlık biçimleri şeklinde tanımlamalarda bulunmuşlardır. Bu bağlamda öncelikle söz konusu bu hareketler tanımlanırken aynı zamanda anlaşılmaya çalışıldığından yeni dini hareketlerin isimlendirilmesinde de farklı yaklaşımlar sergilenmiştir. Bu hareketler, “yeni dinler”, “sekt”, “kült”, “yeni dindarlık biçimleri”, “zararlı örgütler” gibi farklı isimlendirmelerle anılmıştır. Ayrıca, bu isimlendirmelerin yanında “kült grupları”, “yeniçağ dinleri”, “tarikatlar” gibi isimlerle de tanımlama girişimlerinde bulunulmuştur.(Kirman, 2018, s.14; Alıcı, 2019, s.338-339; Özkan, 2006, s. 14-15). Belirtildiği üzere son zamanlarda yeni dini hareketlerle ilgili çalışmalarda bu akımları tanımlamak için yapılan farklı tanımlama girişimleri bulunmaktadır. Yapılan bu tanımlamalarda yeni dini hareketlerin hangi yönünden değerlendirildiği belirleyici olmaktadır. Şimdi bu tanımlamalarla ilgili durumu kısaca ifade etmek faydalı olacaktır.

Yapılan tanımlama girişimlerinin başında ve en çok kabul edildiği şekliyle *Teolojik Tanımlar* dikkat çekmektedir. Bunda bu akımların dine ait olan unsurları barındırması ve bünyesinde bu özelliklere ağırlık verilmesinden ileri geldiği açıktır. Bunun yanında yeni dini hareketlerin teolojik açıdan tanımlanmasında bu oluşumların toplumda var olan ve genel olarak kabul edilmiş dinlerden ya da inançlardan farklı şeyler ortaya koyarak söz konusu dini veya inanç sistemine eleştiri getirmesinden kaynaklanan özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Hatta bu tanımlama yaklaşımına göre yeni dini hareketler, yerleşik dinin ya da inancın alternatifi gibi düşünüldüğünden veya görüldüğünden daha çok zararlı olmaları boyutuyla ele alınmaktadır. Ayrıca bu tür oluşumların sapkın, heretik ya da heteredoks oldukları düşünülerek kendileriyle dinsel ve inançsal bağlamda bir çekişme yaşanmaktadır.(Kirman, 2018, s. 14-16; Turan, 2018, s. 512-513).

Yeni dini hareketlerin teolojik boyutuyla tanımlanmasında daha çok kült kavramı üzerinden hareket edilmektedir. Bu bağlamda kült kavramı belirleyici olmakla birlikte bu kavramın farklı anlamlarda kullanıldığı da görülmektedir. Bu nedenle kült kavramından kaynaklı farklılıkların olduğu da açıktır. Kült, bir toplumunda yaygın kabul görmüş kurumsallaşmış hâkim olan gruplardan ayrı olan bazı inançlar ve ibadetler için kullanıldığı

gibi aynı zamanda söz konusu bu inanç ve ibadetleri kabul eden insanlardan oluşan grubu belirtmek için de kullanılmaktadır.(Turan, 2018, s. 513). Bu bağlamda teolojik tanımlamada iki unsur karşımıza çıkmaktadır. Birincisi, hem toplumda yerleşmiş hâkim din ve inancın dışında yer alan başka bir sistem hem de bu sistem etrafında bütünleşik olarak hareket eden bir grup söz konusudur. Bu açıdan yerleşik dini yapının dışında olan bir kabul söz konusudur. Bazı belli kurallara ve kurumsal yapıya sahip olan dini yapıların aksine söz konusu kültürler, çok farklı şekillerde ve öğretilere sahip olarak toplumsal ve bireysel düzeyde varlık kazanmaktadır.(Kirman, 2018, s. 15).

Teolojik olarak yapılan tanımlarda yeni dini hareketlere öznel ve önyargıya sahip bir tavır takınıldığı kabul edilmektedir. Zira yeni bir oluşum veya topluluk diyebileceğimiz bu tür hareketler toplumun geneline ya da yerleşik düzene karşı yeni bir durum getirmiştir. Bu nedenle de kendilerine karşı genel olarak tepkisel ve savunmacı davranışlar geliştirilir. Yeni dini hareketlerin olumsuz yönleri veya sapkınlığı ön plana çıkarılarak ele alınır. Yeni dini hareketleri incelemek veya tanımlamak için sergilenen bu yaklaşım önceden bazı yargılara sahip olunmasından dolayı tarafsız bir tanımlama yapılamayacaktır (Kirman, 2003, s. 28-29). Kült kavramına verilen anlam her ne kadar bu tür hareketlerin tanımlanmasında ve ele alınmasında temel hareket noktası olsa da yeni dini hareketleri tanımlamak için kült kavramı yetersiz kalmaktadır.(Kirman, 2018, s. 16; Uluç, 2006, s.92; Lorne L. Dawson, 2003, s. 1-2)

Yeni dini hareketlerin tanımlanmasında izlenen bir diğer yöntem ise daha nesnel yaklaşım olarak kabul gören akademik tanımlama yöntemidir. Buna göre, yeni dini hareketler bir kült olarak değil “Yeni Dini Hareket” olarak tanımlanmaktadır. Böylece nispeten daha nesnel bir yaklaşım sergilendiği ifade edilebilir. Bu yaklaşıma göre son zamanlarda ortaya çıkan bu tür oluşumlar, gelişen ve değişen dünyada dünyanın, insanın ve dinin yeniden farklı bakış açısıyla anlaşılması ve yorumlanması olarak görülmektedir. Akademik yaklaşıma göre yeni dini hareketler, *zararlı, tehlikeli, tehlikesiz, doğru, yanlış, hak, batıl, sapkın* gibi sıfatlarla nitelenmezler. Akademik tanımlamada yeni dini hareketlerin önyargısız yaklaşımdan daha ziyade ortaya çıktığı mekân ve zaman dikkate alınmaktadır.(Kirman, 2003, s.31-32) Yeni dini hareketlerin ilk çıktığı mekân olarak batı dünyası özellikle de İngiltere ön plana çıkmaktadır. Amerika ve diğer Avrupa ülkeleri yeni dini hareketlerin yaygın olarak görüldüğü yerlerdir. Ancak küreselleşen dünyada sadece bu coğrafyalarla sınırlı kalmayıp diğer bölgelerde ortaya çıkan yeni dini hareketler de az değildir. Yeni dini hareketlerin çok yönlü olması nedeniyle farklı kriterler dikkate alınarak kategorize etme girişimleri olmuştur. İlk olarak kaynağı ya da kökenlerini dikkate alarak yapılan sınıflama girişimi göze çarpmaktadır. Buna göre bu hareketler, ilgili olduğu kaynağa ya da kökene göre tasnife tabi tutulmuştur. Bu hareketlerin bir diğer tasnifi ahlaki ve manevi anlayış

ve gelişimine göre yapılanıdır. Son olarak da bu hareketlerin dünyaya karşı tutumlarına göre yapılan tasniftir.(Turan, 2018, s. 520-523; Aydın, 2013, s. 51-57; Kirman, 2018, s. 19-24)

Görüldüğü gibi yeni dini hareketler'in *neliğini* ortaya koyabilmek için gösterilen farklı çaba ve çalışmalar bulunmaktadır. Herkes tarafından kabul edilmiş yeni dini hareketler tanımı olmamasının temel nedeni olarak bu hareketlerin yakın zamanda ortaya çıkmış olması ve birbirinden farklı tabiata sahip olmaları kabul edilebilir. Yukarıda da kısaca değindiğimiz kadarıyla, yeni dini hareketlerle genel itibariyle sosyal bilimciler ilgilenmişlerdir. Her bir alan uzmanı için değilse bile bu konuda araştırma yapan sosyolog ve teolog akademisyenlerin birçoğu konuyu daha nesnel ele almak için gayret sarf etmişlerdir. Yeni dini hareketleri tanımlamak ve açıklamak için her bir çaba aynı zamanda eleştiriye maruz kalmak durumunda kalmıştır.

b. Çıkış Nedenleri

Yeni dini hareketler, değişen ve gelişen toplumsal düzen içinde insanların farklı arayış içerisinde olmasından ve var olan dini ve toplumsal düzenden tatmin olmama neticesinde ortaya çıktığı kabul edilen oluşumlar olarak tanımlanabilmektedir. Ancak yeni dini hareketlerin ortaya çıkmasında sadece bu sebepler etkili olmamaktadır. Bu tür oluşumlarında oldukça farklı nedenlerin olduğu ifade edilmektedir.(Özkan, 2018, s.31-38) Her bir hareketin, dini olsun ya da olmasın, kendine özgü ortaya çıkış gerekçeleri olabildiği gibi aynı dini hareketin içerisinde bile farklı gerekçelerle bulunan, üye olan kişiler bulunabilmektedir. Bu nedenle yeni dini hareketlerin ortaya çıkışını etkileyen faktörler incelenirken farklı yönlerden ele alınıp incelenmesi konunun tabiatına daha uygun bir yöntem olacaktır. Batıda gelişen hak ve hürriyetlerin yanında özgürlükler de bu tip hareketleri tetiklemiştir.(Göz, 2017, s.57-59).

Yeni dini hareketlerin ortaya çıkış nedenleri genel olarak iki başlık altında ele alınabilmekle birlikte daha fazla gerekçe ve nedenlerini ortaya koymak mümkündür. Bu çalışmamızın asıl konusu yeni dini hareketlerin *neliğini* ortaya koymak ve müntesipleri için önerdiği kurtuluş teorilerini açıklamak olduğundan ortaya çıkış gerekçelerinin detaylı bir şekilde belirtilmesiyle hem *neliğini* hem de kurtuluş öğretileri hakkında bilgilere değinilmiş olacaktır. Bu nedenle bu hareketlerin ortaya çıkış gerekçeleri ile kurtuluş öğretileri arasında yakın bir ilişkinin olduğu aşikârdır. Bu sebeple, her bir yeni dini hareketin ortaya çıkışında etkili olan nedenler ve söz konusu hareketin öğretileri bulunmaktadır. Biz burada yeni dini hareketlerin çıkışında etkili olduğunu düşündüğümüz genel sebeplere değinmeyi yeğlemekteyiz.

Bu sebeplerin başında değişen ve küçülen dünyada artan sekülerleşme yer almaktadır. Bir diğer ifadeyle dünyevileşme, birey ile kutsalın arasını

ayıran, insanları dinden uzaklaştıran bir duruma tekabül etmektedir. İnsanların aydınlanma hareketi sonrasında dinin otoritesinden kurtulma ve bağımsız bir hareket alanına sahip olma isteği üzere yeni dini hareketler, ilk çıktığı kabul edilen Hıristiyan batı dünyasında kendine karşılık bulmuştur. Bunun oluşmasında batı dünyasındaki dini kurumların tutumlarından bunalan insanların yeni arayış içine girmeleri, kendilerini din ve ilgili kurumların baskısından uzaklaştırmak istemeleri etkili olmuştur. Her şeyden önemlisi, var ve hâkim olan dinin kendi ihtiyaçlarından uzak olduğu ve kendilerini tatmin etmediği düşüncesi yeni dini hareketlerin ortaya çıkışında etkilidir. Ancak sekülerleşmeye rağmen insandaki din algısı ortadan kalkmamıştır. Yeni dini hareketler de buradan hareketle toplumda ve insanlarda bir karşılık bulmuştur. (Özkan, 2010, s.418). İkinci bir sebep olarak, dinin “ben” duygusuna bağlı olarak anlaşılması olarak görülen ve “ben” egosunun tatmini olarak algılanan subjektivizm akımıdır. Buna göre, bir bakıma din bireysel hazlara indirgenerek algılanmış ve bireyin egosunu yüceltici bir durumu ifade eder şekilde anlaşılmaya başlamıştır. Yeni dini hareketlerde bireyin “ben” egosuna ayrı bir önem atfedilmiştir. (Özkan, 2018, s.31-32).

Yeni dini hareketlerin taraftar bulmasında etkili olan bir diğer etken, günümüz şartlarında insanların dünyalık işlerinde yani hayatında dine karşı olan duyarsız olmasıdır. Modern dünyada insanlar dine karşı kayıtsız kalmaktadır. İnsanlarda din ile ilgili bir kaygının olmaması, dine ilginin duyulmaması, yerleşik olan dini yapıya karşı olan kayıtsızlık önemli bir faktör olarak varlığını hissettirmektedir. Bir diğeri ise, dini yapıların aşınmış olması ve bunun neticesinde de değişen dünya ve insanların ihtiyaçlarına karşı yenilikçi davranmaktan uzak kalması yeni dini hareketlerin toplum ve birey düzeyinde karşılık bulmasında etkili olmuş ve olmaktadır Bireyselleşen bir anlayışın insanlar tarafından kabul görmüş olması, bazı hareketlerin hazcılığı ön plana çıkarması ve insanların da acıdan uzaklaşarak hazza ulaşmak için dünyadaki amacının, hedefinin hazzın son şeklini tecrübe etmeye yönelik eğilimi belirleyicidir. Teknolojik gelişmelerin neticesinde dünya üzerindeki farklılıkların, zaman ve mekânın ortadan kalkması yani küresel bir dünyanın var olması, insanlar arasında etkileşimi, iletişimi üst düzeye çıkarmıştır. Din de bir olgu olarak bu durumdan etkilenmiştir. Bunun neticesinde günün şartlarına uygun bir yaklaşım ortaya çıktığı zaman insanların da birbirinden etkilenmesi ve buna göre bir kabule geçmesi kaçınılmaz olmuştur. Son zamanlarda ortaya çıkan çoğulculuk akımının etkisiyle tek tip din ve dini kalıp algısı yerini farklı arayışlara bırakmıştır. Böylece yeni dini hareketlerin gelişmesine uygun bir zemin oluşmuştur. Son olarak dile getirilmesi gereken bir husus da gelişen bütün imkânların oldukça hızlı bir değişime sebebiyet vermesidir. (Göz, 2018, s.32-33). Meydana gelen hızlı değişim insanların din ve hayata bakışları üzerinde kısa zamanda etkisini göstermiştir. Böylece hızlı değişime uymakta geç kalan din ve dinsel kurumlar insanların dünya

hayatındaki ihtiyaçlarına cevap vermekte yetersiz kalmıştır.(Özkan, 2006, s.34-45). Böylece insanlar, yeni arayışlar içerisinde girmişlerdir.

c. Üye Kazanma Yöntemleri

Yeni dini hareketler taraftar kazanmak için farklı yöntemlere başvurumaktadırlar. Bu yöntemler aynı zamanda müntesiplerine salık verdikleri kurtuluş reçetesi ile de yakından ilişkilidir. Hemen neredeyse bütün yeni dini hareketler, kendi öğretilerini insanlara ulaştırmak için misyonerlik faaliyeti yürütmektedir. Moonculuk, Yehova Şahitleri, Uluslararası Krishna Bilinci Topluluğu, Ahir Zaman Azizleri gibi yeni dini hareketlerde taraftar kazanmak için farklı misyoner faaliyetlere yer verilmektedir. Misyonerlik faaliyetlerini yürütürken özellikle genç nesil öncelenmektedir. Misyonerlik için kullanılan bir diğer yöntem ise insanların tanıdıkları bireyler arasındaki sosyal ilişkilerden ve yeni Dini Haretklerin neredeyse hepsinde etkili olan karizmatik liderlik algısından yararlanmaktadır. Bu anlamda yeni dini hareketlerde lider algısı, misyonerliğin başarılı olmasında önemsenmektedir. Beyin yıkama, her türlü yayın faaliyetleri, aşırı ilgi ya da sevgi bombardımanı ve şehvete yönelik unsurlar yeni dini hareketlerin taraftar kazanma, yani misyonerlik için takip ettiği yöntemler arasında yer almaktadır.(Turan, Uzun, 2018, s.212-236; Yitik, 2018, s.243-258).

d. Kurtuluş Reçeteleri

Yeni dini hareketlerin ortaya çıkışında farklı faktörler etkili olmaktadır. Uygun ortam ve şartlar bu tür hareketlerin oluşmasında etkilidir. Değişen dünya şartları, var olan kalıplaşmış olarak gördükleri dinsel sistemden tatmin olmaması neticesinde insanların yeni arayışlar içine girmesi, baskı ve bağımlılıktan uzak olma isteği, bireylerin hayatında yeni anlam arayışlarına girişmeleri gibi faktörler bu tip hareketlerin oluşmasına ve yaygınlaşmasında etkili unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada genel olarak yeni dini hareketlerin kurtuluş öğretilerini ele almaktan daha ziyade konuyu örnek olarak seçtiğimiz bazı yeni dini hareketlerin müntesiplerine önerdiği ya da sahip oldukları kurtuluş öğretileri üzerinden ele almak istiyoruz.

1. Uluslararası Krişna Bilinci Hareketi

Meşhur bilinen adıyla Hare Krişna hareketi, 1966 yılında NewYork'ta Abhay Charan De tarafından kurulmuş olan, dünyanın dört bir yanında milyonlarca taraftarı bulunan yeni bir dini akım olarak tanımlanmaktadır. Ancak her ne kadar Amerika'da ortaya çıkmış olsa da Hint düşüncesiyle bağlantılı olan Sankaraçarya tarafından ortaya konan Advaita düşüncesinin soyut Tanrı anlayışına tepki olarak doğmuştur.

Bu hareketin ismi, kurtuluş anlayışına ışık tutmaktadır. Hare Krişnacılara göre, kurtuluşun yolu her insanın Krişna'ya ulaşmasını

sağlamaktır. İnsanlar da kurtuluşa ulaşmak için Krişna'ya yakınlaşmalıdır. Bu harekete göre, “krişna bilinci, Allah'ın bilinci demektir. Bu, ruhun gerçek hikmetidir. O, bizi hayatın olgunluğunun içine dâhil etmektedir. Krişna bilincinin felsefesi, bize gerçek olarak manevi üstada tam olarak itaatle iletilen Veda'nın eski vahyinde kökleşmiştir. Bu Allah'ın ve onun özünün en yüksek bilgisidir. Bu, hayat ve başkası üzerinde aramızda daima mevcut olan ilişkileri, en yüksek şekilde bilmektir. İşte bunun için, krişna bilinci için milletlerarası teşkilat, bunu, bütün dünyaya yaymak istemektedir”.(Yitik, 2001, s. 95-96; Aydın, 2010, s.15; Özkan, 2006, s.90-94).

İnsanların krişna bilincine ulaşması yani kurtuluşa ermesi için yapması gereken uygulamalar bulunmaktadır. Bunlar teknik olarak,

- et, balık, yumurta yememek,
- çay, kahve ve sigara kullanmamak,
- düzensiz seksüel ilişkiden uzak durmak,
- oyundan uzak durmak,

şeklinde dört ana başlıktan oluşmaktadır.(Aydın, 2010, s. 16-17; Bıyık, 2019, s. 357-358).

Farklı aşamalardan geçen ve uzun bir süreçten sonra bu harekete giriş yapan kişinin bazı aşamalardan geçmesi gerekmektedir. İlk aşamada henüz aday olan kişi hareketin felsefesini öğrenir ya da ona bu felsefe öğretilir. İkinci aşamada ise, adaya Sanskritçe bir isim ile birlikte hayatının sonuna dek günde üç kez okuyacağı gizli mantralar verilir. Son aşama ise belirleyici olan bir aşamadır ve az sayıda adayın başarı gösterdiği bir aşamadır. Bu aşamada adaya bekârlık, fakirlik ve vaaz etme yemini yaptırılır. Hare krişna hareketinde bu aşamalar kurtuluşa ulaşmanın aşamalarındandır. Bu harekete üye olanların kurtuluşa erişmesi için yukarıdakilerin dışında takip edecekleri temel kurallar bulunmaktadır. (Özkan, 2006, s. 97-98; Aydın, 2010, s. 20-22).

2. Moon Tarikatı

Dünya Hıristiyanlarını birleştirme topluluğu 1954 yılında San Myung Moon ve tarafları ile birlikte Seoul kentinde kurulmuştur. Bu hareketin temel amacı görünürde tüm Hıristiyanları birleştirmek gibi görünse de asıl hedefi dinlerin ve insanların birlikteliğini sağlamayı hedeflemektedir. Yani tüm din ve insanların Tanrının Birliğinde birleştirme nihai hedef olarak kabul edilmektedir. Moon Tarikatında kutsal bir aile olarak kabul edilen Moon, eşi ve çocuklarının önemli bir yeri bulunmaktadır. Yeni dini hareketlerin genel özellikleri arasında yer alan kutsal liderlik Moon tarikatında da görülmektedir. Bu hareketin amacı şu şekilde belirtilmiş: “yeryüzünde Tanrı'nın krallığını tesis etmektir”. Hıristiyan öğretilerinde var olan mesih anlayışından hareketle Moon'un ikinci mesih olduğu ve bunun

neticesinde de Tanrısal krallığın şimdi gerçekleşmiş olduğu, bütün dinlerin birleşeceği, insan ve Tanrının tatmine ulaşacağı, yeni Ahit zamanının tamamlandığı ve Tanrı'nın kendinde dişi ve erkeği birleştirdiği gibi öğretiler arasında yer alır.(Bıyık, s. 276-277; Özkan, 2006, s.102-107).

Moon'a göre, yeryüzünde Tanrı'nın krallığı İsa Mesih'in ikinci gelişi olan Moon'un yönetiminde bulunmaktadır. Moon, Tanrı'nın vaad ettiklerini tamamlayacak ve her şeyi düzeltecektir. İkinci mesih Moon dönemi beklenen "altın çağ" olarak kabul edilmekte ve daha sonra olacak olan bir krallık değil şimdi yeryüzünde var olan dönemdir. Moon'a göre son oldukça yakındır ve insanlığın kurtuluş Tanrı'da birleşmekten başka bir çaresi de bulunmamaktadır.(Özkan, 2006, s. 110-112). Bu nedenle farklı dinlere mensup bütün insanların kendileri ve çocuklarını bu birlikteliğe adanmalarından başka kurtuluş yolu yoktur.

Moon Tarikatına göre insanın kurtuluşu asli günahtan dolayı ilk dönemdeki safiyeti kazanmakla mümkündür. Bunun için Tanrı insanın asli günahtan kurtulması için devreye girmiş ve bu Moon ile başlamıştır. Yani Tanrının kurtuluş planı Moon'a verilmiştir. Moon Tarikatına göre Tanrının kurtuluş planının üç aşaması bulunmaktadır. İlk devre Hz. Âdem ile başlamış ancak başarılı bir süreç olmamıştır. Bu planın ikinci aşaması ise, İsa ile yeniden gündeme gelmiştir. Ancak İsa evlenip çocuk sahibi olamadığı için insanlığı asli günah çemberinden kurtarmayı başaramamıştır. Son aşama ise Moon ile devreye girmiş ve Tanrının kurtuluş planı insanlık için gerçekleşmiştir. Bu nedenden dolayı Moon kendisinin üçüncü Âdem olduğunu belirtmiştir. Kısacası Moon Tarikatındaki kurtuluş anlayışı, insanın asli günah ile kaybolan doğasını yeniden kavuşması olarak anlaşılmaktadır. Bunun için de Tanrı Moon'a bu restorasyonu gerçekleştirecek öğretileri vermiştir.(Özkan, 2006, s.108-113; Bıyık, 2019, s. 350-352; Aydın, 2010, s. 40-49).

3. Scientoloji Hareketi

Bu hareket, 1954 yılında Lafayette Ronald Hubbard tarafından kurulmuştur. Hubbard'ın, 1954 yılından önce farklı uğraşları olmuştur. Bilimkurgu yazarlığı bunlardan biridir. O, 1954 yılından itibaren sahip olduğu görüşlerini dinsel olarak örgütlemeye ve sunmaya başlamıştır. İlk olarak Scientoloji kilisesi ABD'nin Calofornia eyaleti Los Angeles açılma imkânı bulmuştur.(Aydın, 2010, s. 185-186; Özkan, 2010, s. 164-167).

Bu hareketin sahip olduğu Ruh ve beden ilişkisi, Evren (MEST) anlayışı, yaratılış, insan algısı gibi öğretileri, insanların kurtuluşu için takip edilecek yolun belirleyicisi olmuştur. Yani ilgili kabullere bağlı olarak bu harekete katılacak kişilerin takip ettiği zaman kurtuluşa ulaşmasını sağlayacak uygulamalar bulunmaktadır. Scientoloji'ye göre insan farklı unsurlardan meydana gelen bir varlıktır. Birincisi, Thetan olarak ifade edilen ölümsüz ruh kısmı. İkincisi Mind olarak isimlendirilen insani ruh.

Üçüncüsü ise, Body diye belirtilen fani beden olmak üzere insan üç unsurdan oluşmaktadır. Scientolojiye göre insani ruh analitik ve negatif şeklinde iki bölümden müteşekkildir. İnsanda bulunan reaktif bölümün kötü ve negatif yönlerinin giderilmesi için, özel bir elektrometre vasıtasıyla Auditing yöntemiyle ortadan kaldırılabilir. Bu yöntemle insanda bulunan Engramlar, kontrol altına alınıp yönetilmektedir. Yani Scieontolji' ye gör kurtuluş maddi varlık ile ruh arasındaki ilişki üzerine kurulmuştur. Ruh ölümsüzdür. Beden ise fanidir. Bedenden kaynaklanan olumsuzluklardan ruhun etkilenmemesi ya da bedenine ruha olumsuz bir etki yapmaması için insanların Scientoloji'ye dahi olmalarını ve Auiditing yöntemini takip etmeleri gerektiği ve böylece bedenle ilişkilendirilen kötü ve istenmeyen durumlardan kurtularak huzura ulaşabileceği kabul edilmektedir. Engramların/insanın ruhsal boyutunun potansiyelinin işlevsellik kazanmasının ve onun keşfinin insanı, insani zaaflarından, ruhsal ve fiziksel hastalıklardan ve kusurlardan kurtaracağı kabul edilmektedir.(Özkan, 2010, s.168-171; Aydın, 2010, s.190-192).

SONUÇ

Yeni dini hareketler, farklı şekillerde ve farklı gerekçelerle ortaya çıkmış ve varlığını devam ettiren yeni akımlar olarak görülmektedir. Toplumlar, değişen, gelişen ve her döneme özgü yapısal özelliklere sahip olan bir olgudur. Dolayısıyla toplumu oluşturan insanların da zamanla değişen ortamda ihtiyaçları, zihin yapıları, tatmin düzeyleri ve bağlılıkları değişmektedir.

Yerleşik düzen ya da hâkim düzen oldukça hızlı değişen insan ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kaldığı ya da değişimin hızına yetişemediği için yeni dini hareketler toplumlar ve insanlar tarafından bir karşılık bulmuştur. Hâkim dinî kurumların veya yetkililerinin insanlara ve gelişen dünyaya karşı tutumları, insanların dinden ve otoriteden uzaklaşmalarına, kendilerinin dertlerine karşılık gelecek yeni arayışlarda bulunmalarına sevk etmiştir. Kısacası, yeni dini hareketlerin insanların tatmin düzeylerindeki değişikliğin bir ürünü olduğunu ifade etsek yanlış olmaz. Bu nedenle yeni dini hareketlerin anlaşılmasında hâkim din ve otorite ile değişen ve gelişen dünyanın birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

1. Aydın, M. (2010). *Türkiye'ye Yönelik Batı Kökenli Dini Cereyanlar*. Konya: Nüve K. M. Yayınları.
2. Aydın, M. (2013). *Ana Hatlarıyla Dinler Tarihi*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
3. Bıyık, M. (2005). Moonculuk. *TDV İslam Ansiklopedisi* (Cilt 30, ss. 276-279). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

4. Bıyık, M. (2019). Yeni Dini Hareketler, *Yaşayan Dünya Dinleri*. ed. Şinasi Gündüz, İstanbul: Milet ve Nihal Yayınları.
5. Dawson, L. L. (2003). Introduction. Lorne L. Dawson. (Ed.). *Cults and New Religions Movements*. Oxford: Blackwell Publishing.
6. Göz, K. (2018), İslam Medeniyetinde Sosyal Hayatın İlkeleri. Kemal Göz&Mustafa Türkan. (Ed.). *Medeniyet İnsan ve Din*. Ankara: Fecr Yayınları.
7. Göz, K. (2017). *İslam'da ve Milletlerarası Belgelerde Hürriyetler*. Ankara: Fecr Yayınları.
8. Kirman, M. A. (2003). Yeni Dinî Hareketleri Tanımlama Problemi ve Tipolojik Yaklaşımlar. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, (III), 27-43.
9. Kirman, M. A. (2018). Yeni Dini Hareketler: Tanım ve Kapsam. Süleyman Turan&Faruk Sancar (Ed.). *Nedenleri ve Niçinleriyle Yeni Dini Hareketler*, İstanbul: OkurAkademi Yayınları.
- 10.Özkan, A. R. (2006). *Kıyamet Tarikatları: Yeni Dini Hareketler*, İstanbul: IQ Yayıncılık.
- 11.Özkan, A. R. (2010). Türkiye'de Yeni Dini Hareketlerle İlgili Çalışmalar: Türkiye'de Dinler Tarihi(Dünü, Bugünü ve Geleceği). *Dinler Tarihi Araştırmaları 7*, Ankara: Türkiye Dinler Tarihi Yayınları.
- 12.Turan, S. (2018). Yeni Dini Hareketler. Mustafa Alıcı&Süleyman.(Ed.). *Turan Dinler Tarihi I-II*, İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- 13.Turan, S., Uzun S. N., (2018). Yeni Dini Hareketlerin Taraftar Kazanma Yöntemleri. Süleyman Turan&Faruk Sancar (Ed.). *Nedenleri ve Niçinleriyle Yeni Dini Hareketler*, İstanbul: OkurAkademi Yayınları.
- 14.Uluç, Ö. (2006). *Yeni Dini Hareketler(Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- 15.Yitik, A. İ. (2001). Hare Krişna Hareketi. *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*. (13-14), 93-107.
- 16.Yitik, A. İ. (2018). Yeni Dini Hareketler ve Misyonerlik: Türkiye Örneği, Süleyman Turan&Faruk Sancar (Ed.). *Nedenleri ve Niçinleriyle Yeni Dini Hareketler*, İstanbul: OkurAkademi Yayınları.